

Hommage aan Luc Coene

Herneming van het interview met Luc Coene “Een vorm van concentratielimiet per soevereine debiteur voor de bankbalansen zou wenselijk zijn”, gepubliceerd in Bank- en Financieuzen nr. 2, jaargang 2015.

Op 5 januari jongstleden is de heer Luc Coene overleden. Hij was onder andere Minister van Staat, Lid van de Europese toezichtsraad van het SSM (ECB) en Eregouverneur van de Nationale Bank van België. We bieden mevrouw Coene en de kinderen onze oprechte blijken van deelneming aan. De loopbaan van Luc Coene was, op enkele jaren als Kabinetschef van de Eerste Minister na, volledig gewijd aan het centraal bankieren. We herinneren ons onder andere de uiterst belangrijke rol die Luc Coene heeft gespeeld in het beheren en tot een goed einde brengen van de bankencrisis van 2008. Als Vicegouverneur en daarna als Gouverneur van de Nationale Bank toonde hij zich een eminente “grand Commis de l’Etat”. Als blijk van onze eerbied en erkentelijkheid tegenover Luc Coene hernemen we hier het interview dat hij in 2015 aan het Tijdschrift Bank- en Financieuzen toestond.

U bent uw carrière bij de NBB begonnen om nadien kabinetschef van de eerste minister te worden en vervolgens terug te keren naar de NBB waar u gedurende vier jaar gouverneur was. Wat zijn de verschilpunten tussen die politieke en monetaire functie?

Er zijn heel wat verschilpunten. Zo is het politieke domein veel breder vermits daar zowel sociale, economische, budgettaire, juridische en andere specialisaties aan bod komen waarbij dan ook maatschappelijke keuzes zich opdringen. In de monetaire sfeer ligt de focus uiteraard op de monetaire politiek, maar ook op de financiële stabiliteit, het micro- en macroprudentieel toezicht, alsook op de resolutie van financiële instellingen. Daarnaast is de tijdsdruk in de politiek zeer hoog omdat veelal moet gereageerd worden op korte termijn wetende dat de volgende verkiezingen meestal de maximale tijdshorizon is. De Nationale Bank kan meer op middellange en lange termijn werken tenzij natuurlijk tijdens crisisperioden. Dit impliceert dat er toch meer tijd is voor reflexie en denkwerk. Een derde belangrijk verschil is dat de verantwoording in de politiek hoog ligt want elke maatregel die genomen wordt, moet ook kunnen verrechtvaardigd worden naar het parlement, de bevolking en de pers toe. Bij de nationale bank is dat minder het geval hoewel sinds de crisis veel meer uitleg wordt gegeven. Zo zijn er de hearings die in het Europees parlement doorgaan. Ten slotte valt ook op dat in de politiek men steeds met coalitieregeringen zit waardoor compromissen moeten worden gesloten

tussen nederlands- en franstaligen, tussen linkse en rechtse partijen, tussen verwachtingen van vakbonden en patronaat. Dit is veel minder uitgesproken in de kringen van de nationale bank.

Het gevolg is dan ook dat het er in de politiek harder aan toegaat en dat de uitdagingen directer zijn. Ik heb beide heel graag gedaan. Mijn ervaring in de politiek was gespreid over diverse periodes en de laatste keer bij de Eerste Minister, waar mijn passage relatief kort was (één legislatuur), maar met grote intensiteit. Volgens mij is de houdbaarheidsgrens in de politiek, dit is wanneer men continu deelneemt aan het beleid, zowat 10 jaar. Er zijn natuurlijk uitzonderingen die het langer uithouden, maar ze zijn zeer schaars.

Maar heeft de Nationale Bank van België ook geen specifieke taak qua gegevensverzameling?

Inderdaad, de Nationale Bank van België is de draaischijf voor heel veel statistieken en dat biedt ons de mogelijkheid om grondige analyses te doen. Denk maar aan de macro-economische en financiële gegevens in Belgostat, naast de Balanscentrale, de Centrale voor het krediet aan de particulieren, de Centrale voor het krediet aan niet-financiële ondernemingen, enz. Wij zijn nooit vragende partij geweest om dat allemaal bij ons te centraliseren, maar de politiek heeft ons dat opgedrongen. Een vrij recent voorbeeld hiervan is de beslissing dat er bij de NBB een centraal meldpunt komt voor alle bankrekeningen, terwijl dergelijke centrale volgens mij veeleer thuis hoort bij het ministerie van Financiën. Al bij al is de NBB met dergelijk breed takenpakket toch wel een uitzondering in de wereld van centrale banken in Europa.

De combinatie van monetair en budgettair beleid bij de centrale bank lijkt mij niet zo evident. Neemt men niet te veel hooi op zijn vork?

Het risico van belangenvermenging loert zeker om de hoek. Soms krijg ik de indruk dat het toch wel heel veel zaken onder een dak zitten, wil men onafhankelijk blijven. Hoe monetaire politiek, die als focus de prijsstabiliteit heeft, combineren met een macro-prudentieel beleid waar soms totaal andere objectieven moeten gerealiseerd worden? Natuurlijk is de toewijzing van beide taken aan de ECB een gevolg van het feit dat men de Europese Bankenunie heeft willen implementeren binnen het bestaande Europese verdragskader. Is de huidige politiek van zeer lage rentevoeten verzoenbaar met de bezorgdheid over de rendabiliteit van de financiële instellingen? Hoe kan men hier arbitrerend? Moet het prudentiële toezicht niet veeleer in overleg gebeuren met de centrale bank, de marktregulator, en de politiek? U ziet: heel wat vragen die we hopelijk in de komende jaren zinvol zullen kunnen beantwoorden.

Tijdens de financiële crisis van 2008-2009 zat u in de cockpit van het crisiscomité. Er werden ingrijpende beslissingen genomen. Hoe kijkt u terug op die bewogen periode?

Het was een ongelooflijk intense periode en zeer verrijkend. Er was geen handboek, noch kompas of scenario dat kon gebruikt worden voor potentiële oplossingen. Niets doen of alles doorschuiven naar de overheid was geen optie gezien ondermeer de nog altijd zeer hoge staatsschuld in percent van het BBP. De schuld fors laten oplopen tot 120 à 130% van het bbp was geen optie gezien de moeilijkheden die we reeds gekend hebben om die vanaf het midden van de jaren '80 geleidelijk af te bouwen. De drie beursgenoteerde grootbanken die in de problemen kwamen, hadden enkele gelijkenissen, maar er waren ook grote verschillen zodat maatwerk zich opdrong. De koers tegen het uurwerk was een zegen omdat de discussie zich direct toespitste op de te ontwikkelen oplossingen. Politieke spelletjes konden niet.

Alle drie waren ze overleveraged met toxische producten. Fortis deed dat in kader van de overname van ABN-Amro, maar voor het overige was deze bank behoorlijk gezond. Er waren echter geen referentieaandeelhouders gezien de versnippering van de kapitaalstructuur. De liquiditeitsbehoefte liep op tot ruim 100 miljard euro, waarvan de helft voor België en de helft voor de Nederlandse filialen. Dexia volgde een businessmodel dat onhoudbaar was op termijn, maar beschikte wel over referentieaandeelhouders die bereid waren te helpen bij de redding. KBC was zeer actief in het zelf ontwikkelen van gestructureerde producten naast een belangrijke eigen portefeuille van vooral Amerikaanse toxische producten, had een aanvaardbaar businessmodel en had ook referentieaandeelhouders die kapitaal konden inbrengen. Voor Fortis werd aanvankelijk gewerkt met een 100% overname door de Belgische staat na de afsplitsing van het Nederlandse filiaal. Het feit dat BNP Paribas zich kandidaat stelde voor een eventuele overname was een positieve bijdrage tot een aanvaardbare oplossing. De federale regering verleende heel wat waarborgen zodat de staatsschuld niet direct werd verhoogd en werd aandeelhouder van zowel de moeder als de Belgische dochter. Voor Dexia werd gekozen voor een gemengde oplossing met kapitaalbreng door de verschillende regeringen en referentieaandeelhouders, naast een breed pakket van waarborgen door de Franse, de Belgische en Luxemburgse overheden. Voor KBC was de kapitaalbreng door de federale en Vlaamse overheden cruciaal om de balans op te kuisen.

Ruim 6 jaar later kunnen we stellen dat de overheid reeds heel wat van zijn geld terug heeft gekregen. En er zijn nog terugbetalingen in het verschiet zoals de participatie van de Staat in BNP Paribas. Ook de stijging van de staatsschuld bleef relatief beperkt, tot ongeveer 20 miljard euro of zowat 6% van het bbp. Voor Fortis en KBC is de toestand behoorlijk onder controle. Voor de restbank Dexia is het nog ruim 10 à 15 jaar wachten. Een zeer voorzichtig beleid in het managen van de uitstaande exposures, waar de openstaande derivaten een belangrijk impliciet verlies vertegenwoordigen, is onontbeerlijk. Als die tot op de vervaldag kunnen worden aangehouden, verdwijnt dat potentieel verlies.

U heeft de twin peaks in de praktijk moeten realiseren. Hoe verliep de taakverdeling tussen NBB en FSMA? Zijn er nog gemeenschappelijke domeinen of is alles duidelijk afgebakend? Is dat model ook in ander eurozonelanden operationeel?

Het twin peak model as such is in orde. De NBB heeft de micro- en macro-prudentiële controle. De FSMA is de toezichthouder van de financiële markten, staat in voor de bescherming van de consument, alsook voor de financiële opvoeding van de consument en fixeert de gedrageregels die de financiële tussenpersonen moeten naleven. Daarnaast is de FSMA ook verantwoordelijk voor de micro-controle op pensioenfondsen. Er zijn wel enkele overlappingsen en grijze zones. Om discussiepunten in specifieke dossiers te bespreken, is er overleg op zowel hoog niveau als tussen technici.

Er zijn heel wat landen waar dergelijke controlestructuur is uitgewerkt. Op Europees vlak zit de prudentiële controle bij de ECB. De European Securities Markets Authority (ESMA) oefent enkele taken uit die gelijken op die van de FSMA. Het valt op dat de nationale controle-autoriteiten toch nog een belangrijke rol vervullen. Er is dus nog werk aan de winkel indien men een volwaardige twin peaks zou willen installeren. Voor de ECB is de grote uitdaging om de onafhankelijkheid van het monetaire beleid te vrijwaren en toch ook op een geloofwaardige manier de prudentiële controle uit te voeren.

De scheiding tussen beide bevoegdheden moet strikt worden gerespecteerd, maar toch toelaten dat synergiën gerealiseerd worden.

De soevereine schuldencrisis heeft de Belgische grootbanken forse verliezen opgeleverd. Toch vinden we nog altijd veel overheidsleningen op hun balans. Heeft men dan niets geleerd of is er geen alternatief?

Er was en is nog een grote concentratie van beleggingen in papier van nationale overheden. Voor de crisis van 2010-2011 was de diversificatie veel beter. Ingevolge de crisis werd het papier van overheden uit de periferie verkocht en hierop werden forse verliezen genomen. Sindsdien is de concentratie toegenomen want men focust op papier van zogenaamde betere eurozonelanden.

Daarnaast mag niet uit het oog worden verloren dat overheidsobligaties een belangrijke bron van liquiditeit zijn vermits zij als onderpand kunnen gebruikt worden voor de vraag naar liquiditeiten bij het Europese systeem van centrale banken. Zelfs papier uit de perifere landen heeft impliciet een kleiner risico dan papier van emittenten uit de private sector.

Om de risico's te beperken, zou men aan al die overheidsobligaties gewichten kunnen geven in functie van bijvoorbeeld ratings. Blijft de vraag wie dergelijke evaluatie moet doen. Een beter alternatief lijkt mij de invoering van een soort concentratielimiet van bv. x percent van het balanstotaal per soevereine debiteur. Overschrijdt men die limiet, dan zou er een kapitaaltoeslag moeten worden opgebouwd. Uiteraard moet de invoering van dergelijke maatregel voldoende gespreid worden in de tijd om de financiële markten niet te destabiliseren.

De Belgische vastgoedsector werd nauwelijks getroffen door de crisis die in andere landen zware averij veroorzaakte. De achterstallige hypotheek blijven op een aanvaardbaar peil. Toch besliste de NBB om de banken te verplichten de kapitaalbuffer voor hun hypotheekbusiness quasi te verdubbelen. Wat waren de redenen? Zijn de effecten reeds zichtbaar?

De vastgoedprijzen zijn in ons land fors gestegen. Ondanks de crisis is die stijging verder gegaan terwijl in heel wat landen, en dus niet alleen in de periferie er een flinke correctie is opgetreden. Op basis van talloze internationale studies blijkt dat België, samen met Frankrijk een uitzondering is, waar de prijzen in verhouding tot de klassieke benchmarks relatief hoog zijn. Er is dus een potentieel probleem. Bovendien stellen we vast dat de schuld van de gezinnen blijft stijgen, terwijl op Europees vlak er een vorm van stabilisering optreedt ondermeer door de schuldafbouw in enkele landen onder druk van de crisis.

Wij hebben op microniveau de balansen van de banken doorgelicht en vastgesteld dat er toch enkele probleemzones waren zoals de loan to value ratio die hoger is dan 80%, de debt to loan ratio dikwijls hoger lag dan 30%, de looptijden boven 25 en 30 jaar frequenter voorkwamen. Bovendien waren de risicogewichten voor de mogelijke falingen qua hypotheek in de interne bankmodellen gemiddeld hooguit 10%. Dit is ongeveer het laagste peil van alle eurozonelanden. Op basis van de standaardmodellen is dat liefst 35%. Wij stelden ook vast dat de marges op de toegekende hypotheek zeer klein waren, soms zelfs negatief en dus zeker onvoldoende indien een ommekeer van de markt zich zou voordoen.

De uitdaging was hoe bijsturen door bijvoorbeeld selectiviteit te stimuleren en vooral een verbetering van de marges te realiseren, zonder evenwel de cyclus kapot te maken. Er werd beslist om in een

eerste instantie een bijkomende kapitaalbuffer van 5% op te leggen en af te wachten hoe de markt zou reageren. Ondertussen werd door de regionale regeringen beslist om de woonbonus te verkleinen (in Vlaanderen). Ook de forse rentedaling die een spectaculaire opstoot qua herfinancieringen opleverde, is allerm minst neutraal want de risico's voor de banken stijgen en de rendabiliteit op lange termijn komt nog meer in het gedrang. Gelukkig noteren we nu voor de nieuwe productie een veel hogere marge die soms oploopt tot 200 basispunten. Tot nog toe mogen we van geluk spreken dat de statistieken omtrent de non-performing loans nog altijd zeer geruststellend zijn, met dank aan het al bij al zeer conservatieve wettelijk kader in België waardoor agressieve leningformules zoals bulletleningen, volledige aftrek van de rentelast, sub prime leningen, ... niet voorkomen in ons land.

De europeanisering van het monetaire beleid en vooral de wijze waarop de financiële en schuldencrisissen werden aangepakt, heeft het takenpakket van de NBB flink gewijzigd. Hoe heeft de NBB zich geherpositioneerd?

De nationale banken waren niet meer in staat hun grote autonomie te vrijwaren in een snel groeiend Europa. Er werd beslist om een gemeenschappelijke munt te creëren en het emissierecht te poolen. De ECB is dan ook een gemeenschappelijke dochter van de centrale banken van de verschillende eurozonelanden. De ECB formuleert suggesties zowel qua rentebeleid als niet-gestandaardiseerde maatregelen. De nationale banken werken uiteraard mee aan de voorbereiding van de maatregelen. De technische invulling gebeurt door de nationale banken. Natuurlijk is er een stuk overlapping, maar er bestaan een hele reeks van werkgroepen met technici van de ECB en de nationale banken om tot gemeenschappelijke voorstellen te komen.

Al bij al hebben wij als NBB weinig activiteit verloren. De autonomie qua monetair beleid hebben we uiteraard afgestaan en nu ook de supervisie van de grootbanken.

De NBB heeft haar agentschappennet versneld afgebouwd en beschikt nu nog over amper vier agentschappen. Wat waren de drijfveren en hoe zal het nu verder gaan?

De rol van de agentschappen is door de jaren heen fors teruggelopen. We mogen niet vergeten dat zij vooral tussen kwamen bij de biljettencirculatie. Transporteurs en bewakingsfirma's hebben zich in die business gespecialiseerd en zo een deel van de activiteit naar zich toegetrokken. Op dit ogenblik hebben we nog vier agentschappen, waarvan er twee (Mons en Hasselt) in 2016 zullen worden gesloten. Luik en Kortrijk blijven naast Brussel nog open. De vraag is hoe snel het elektronisch betaalverkeer zich verder zal ontwikkelen, zeker als we kijken naar de opmars van alternatieve betaalplatformen zoals die door Apple, Google en andere instellingen worden aangeboden. Als blijkt dat de biljettencirculatie verder daalt, dan zal moeten overwogen worden ook de twee overige agentschappen buiten Brussel te sluiten. De uitbating van agentschappen is overigens zeer duur qua onderhoud van gebouwen.

De dialoog met de particuliere aandeelhouders van de NBB verliep niet zo vlot. De gerechtelijke uitspraken hebben de klachten weerlegd. Blijft het zinvol om als centrale bank beursgenoteerd te zijn?

Ook de centrale banken van Zwitserland en Griekenland zijn beursgenoteerd. Wel moet onderlijnd worden dat de Griekse centrale bank werd opgericht via een internationaal verdrag. Voor de NBB is het een historisch gegeven. Tot nog toe heeft dat niet geleid tot zware problemen. In 1999, bij de start van de eurozone, was er bij sommigen de perceptie dat de Bank haar emissierecht verloren had en

dat de reserves onder de aandeelhouders zouden worden verdeeld. Toen bleek dat die perceptie fout was, hebben kleine aandeelhouders 7 à 8 rechtszaken opgestart omdat zij wilden uitgekocht worden. Zij waren ervan overtuigd dat er een mooie meerwaarde zou kunnen geïncasseerd worden. De rechter heeft echter geoordeeld dat de Bank zijn emissierecht niet verloren had en er geen grond was voor enige verdeling.

Het voordeel van een beursnotering is dat het de autonomie van de nationale bank beschermt. De aandeelhouders zijn min of meer obligatiehouders die een verzekerd rendement krijgen. U mag niet vergeten dat de winstdeling steeds een drieluik omvat: opbouw van bijkomende reserves om de mogelijke risico's af te dekken, vervolgens het eigenlijke dividend voor de overheid en de particuliere aandeelhouders, ten slotte als er nog een overschot is, dan gaat dat naar de overheid ter vergoeding van het emissierecht. Het feit dat de overheid dit jaar minder krijgt, is een gevolg van de noodzaak tot bijkomende reserve-opbouw. Tenslotte zijn de minderheidsaandeelhouders niet verplicht zich vast te klampen aan het aandeel. Vinden zij dat zij niet goed behandeld worden, dan kunnen zij hun aandeel verkopen.

Enkele maanden terug stelde u dat er te veel banken zijn in België en dat enige consolidatie aangewezen is. Waarop baseerde u zich? Is uw boodschap opgepikt door de sector om de handicaps aan te pakken?

Het was misschien een provocerend signaal, maar het is overduidelijk dat er een rendabiliteitsprobleem is in de banksector. Dat is een gevolg van de erfenis uit het verleden: de hoge kosten, afschrijvingen van toxische producten, enorme concurrentie, dalende tot zeer lage rentemarge, te hoge cost to income ratio. Het is onontbeerlijk dat de businessmodellen van de banken ten gronde worden herbekeken. Mijn uitspraak was een soort wake-up call. Ik stel vast de boodschap wel goed is begrepen en dat men in de verschillende grootbanken ten gronde aan het nadenken is hoe men het businessmodel kan bijsturen. Het is een werk van lange adem, temeer daar de desintermediatie verder oprukt. Kijk maar naar de toenemende activiteit op de financiële markten die een grotere concurrentie vormt voor het traditioneel bankieren.

Voor de laatste stresstesten was het Belgisch crisisscenario opvallend strenger dan dat van de andere landen. Toch slaagden de Belgische banken vrij vlot in hun examen. Waarom werd die benadering gevolgd?

De algemene regels van de stresstesten waren in alle landen even streng en opgelegd door de ECB. In België waren de vastgoedscenario's wel strenger als gevolg van de perceptie dat de prijzen te hoog waren. Het resultaat van de testen was vrij goed voor de Belgische banken. De problemen situeren zich vooral in de verdere afbouw van de legacyportefeuille, in de mogelijke waardeverminderingen voor de overheidsobligaties, in de te dure cost of funding ondermeer door het enorme gewicht van de spaarrekeningen. De problemen worden aangepakt en wij zorgen uiteraard voor de nodige opvolging om de banken daarin te begeleiden.

Als gouverneur heeft u soms nogal gedurfde aanbevelingen geformuleerd naar de regeringen toe. Hoewel die goed onderbouwd waren door de analyses, werden die toch beschouwd als een soort inmenging in het regeringsbeleid. Heeft dat enige impact gehad?

De rol van de centrale bank is wel degelijk om duidelijke boodschappen te geven en geen omfloerste taal te gebruiken, die door iedereen op een andere manier kan geïnterpreteerd worden. In feite

herhalen wij dikwijls wat gebleken is uit studies en aanbevelingen van het IMF, de OESO, de Europese commissie en de ECB. De formulering is misschien scherper. Dat dit bij sommigen hard overkomt, is niet abnormaal. Als men geen goede argumenten heeft om die boodschappen te weerleggen, heeft men de neiging om op de boodschapper te schieten. De centrale bank wil bijdragen tot een grotere bewustwording omtrent de uitdagingen die ons te wachten staan. Wij zijn het economische geweten en worden ervoor betaald.

Wat is de concrete inhoud van uw nieuwe functie binnen het SSM?

Ik maak deel uit van de toezichtsraad die onder leiding staat van Danielle Nouy. Ik ben benoemd door de Governing Council op voorstel van Mario Draghi, die mijn rechtreekse chef is. Ik heb een mandaat van vijf jaar. De toezichtsraad volgt 130 banken. Per bank worden beslissingen genomen omtrent de nodige kapitaal- en liquiditeitsbuffers, de risico-opbouw, de governance, enz. De voorbereiding van dat toezicht gebeurt in overleg met de nationale bank van het land waar de bank is gevestigd. Er bestaan zogenaamde joint supervisory teams die de analyses doen en voorstellen van beslissing voorbereiden.

De bedoeling is om een eengemaakte prudentiële methodologie voor de 130 banken uit te schrijven. Dit is werk van lange adem. De overdracht van de lokale kennis is zeer tijdrovend. Ik schat dat we nog twee tot drie jaar zullen nodig hebben om op kruissnelheid te komen.